

Z umočeného, již sklizeného lnu, se nejdříve odrhnou hlávky přes velký železný hřeben /drhlen/ zasazený do dřevěné kozy. Z odhrnutého lnu se oddělí stonky k prodeji. Pro domácí potřebu se sušil len v malých domcích- suškách. Suché stonky se zbavily pazdeří na potěračce. Odpad od potěračky se nazýval pazdeřím a hačkami. Hačků se používalo na ucpávání různých děr v domcích, což prý vydrželo déle než dřevo. Dále se pak len třídil na vochli, koudel, hrubá vlákna a jemná vlákna. Z kodele se dělaly provazy, z hrubého vlákna hrubá nit, ze které se tkalo hrubé plátno.

Na zpracování lnu na plátno se používalo nářadí nebo nástrojů pojmenovaných drhlen, potěračka, vochle, přeslice na hrubší nitě, kolovrat na tenké nitě, kužel na upevnění vlákna, vřetánko jako součást přeslice i kolovratu, na které se stáčely i navinovaly nitě. Pak tu sloužilo motovidlo, na které se navinovaly nitě a dělalo se přádeno. Přádena přejímal již tkadlec. Plátno, které tkadlec vyrobil, bylo hnědé a proto se prostíralo na bělišti, kde účinkem slunce a častého kropení zbělelo. Hlávky lnu se mlátily cepy a semeno se čistilo jako obilí.

Hlavní stravou při těchto pracích byly brambory, zelí, řepa tuřín, kroupy a hrách. Chleba byl černý až do modra zbarvený od plevelu luštince. Bylo ho málo a proto byl pod zámek. Jen hospodář nebo hospodyně ho po požehnání mohli krájet a rozdělovat. Pro dítě do školy na celý den byl buď krajíček chleba nebo nemastné bramborové placky anebo jen brambory a jablka z vlastní sklizně. Majetkové poměry se nejvíce zrcadlily ve škole. Nejchudší mívali jen brambory a žadonili od středních, tito žáci mívali větší krajíc chleba a někdy i kupovanou housku, které stála 2 krejcary. Pak byly děti ze zámožných správců továren, sklárny, auerspergských lesů z Rohozné a Petrkova. U těch se žebrať nesmělo, zvlášť ne u dětí velkostatkáře z Hamrů. Tyto děti vozili do školy v kočárech a na svačiny a obědy je doprovázel školník do hostince u Zábských. Učitelé i děti jim museli vykat. Hamerský velkostatek měl Halama a rozkládal se od Srného mezi Rváčov a Kamenici přes Dřevíkov po státní silnici po Jančour a Tobolky a po katastr Moždénice.

Po roce 1885 začali dřevíkovští židé kupovat dlouhé vlasy i vyčesané a dávali z nich dělat sítky na vlasy pro dámy ve městech. Brzy obchod rozšířili za hranicemi, nejprve do Ameriky. Po roce 1900 se výroba sítěk rozšířila do okolí Kamenice i Chotěboře. Vlasy nakupovali vlasaři v chudých krajích v Čechách, na Moravě,

Slovensku, Maďarsku i Jugoslávii. Vlasy prodávaly jen nejchdší ženy z největší nouze- tenkrát byly dlouhé vlasy největší ozdobou ženy.

P ř e h l e d n á ř a d í k e z p r a c o v á n í l n u

1. Drhlen - sloužil na odrhnutí hlávek semen ze lnu
2. Cepů - se používalo na roztlučení lněných hlávek
3. Dřevěná lopata - zvaná veršof / z něm. Werfschaufel/pomocí které se přehazování oddělilo semeno od plev.
4. Tok / nemenka / sloužila na vytočení semena z roztlučených hlávek lnu
5. Potěračka - sloužila na vytření pazdeří ze stonku lnu
6. Vochle - na třídění vláken lnu na jemné a hrubé
7. Kužel - na který se nadíval rozpletený šteník
8. Šteník - byl název pro stočené prameny vláken, spletených jako houška
9. Stojánek - na něj se navlékl naditý kužel a na jeho stoličce spočívala levá noha, která ho přidržovala, aby dobře stál
10. Kolovrat - na kterém se předly ~~hrubší~~ ^{tenké} nitě na ~~hrubé~~ ^{tenké} plátno
11. Přeslice - na ní se předly hrubší nitě na hrubší plátno
12. Motovidlo - na to se namotávaly nitě do přaden, které byly oddělovány pásemnicí do pásínek po 60 nitích - přadeno tenkých nití mělo 60 pásínek, přadeno hrubších nití jich mělo jen 30.
13. Příze - to byly nitě již v přadenech, ty se na bělidle v železných kotlích vyvářely a částečně sluncem a kropením vodou bílily. Pak je převzala rodina tkalce, která měla tklacovský stav.

241

- I. Naviják - na ten pomocnice tkalce navlékla přadeno.
- II. Sukač / sukadlo / - pomocnice rozložila pásímka a soukala / navinovala / niť na dřevěné špulky /cívky, civičky/ na sukači.
- III. Špulky s nitěmi se vložily do člunku a tyto nitě ze člunku se nazývaly příčné a tvořily v plátně outek.
- IV. Ve stavu byla osnova, to jsou nitě v plátně po délce a ty se naváděly do stavu přímo z navijáku. Prohazováním člunku s ^U outkem mezi osnovou a přitloukáním outku bidelcem se tkalo plátno. Plátno se zase rozprostřelo na tryáníku ^V bělidla a kropením a sluncem se bílilo. Při této činnosti se prozpěvovalo: Sloužila jsem u tkalce, není tomu dávno, chtěla jsem se naučit, jak se dělá plátno. Jedna noha se natáhne a druhá skrčí, osnova se roztáhne, člunek se tam strčí.

Použití lněného plátna

Z příze se dělal kanafas buď na povlaky na peřiny z dvojí barvy nebo na sukně z trojí barvy. Tak se obarvila přadena příze. Na povlaky peřin polovic přaden bílé a polovic červeně. Na sukně se barvila jedna třetina červeně, druhá zeleně a třetí bílá. Kanafas tkal jen opravdový mistr. Takový kanafas nebylo možno roztrhat. Také byl opěvován: Proto jsem si kanafasku koupila, abych se ti, můj miláčku líbila, má zelenou, červenou a bílou, abys mě nechodíval za jinou.

V bohatých rodinách se používalo jen tenké plátno na všechny košile. Ženy měly vyšívané /strykované/ košile i spodničky s krajkami. Peřiny byly povlečeny v různobarevný kanafas, všední sukně kanafasky zdobené černým sametem. Pokrývka na ustlanou postel byla z tenkého bílého plátna s krajkami. Sváteční byla háčkovaná- různého vzoru. Podobně byl pokryt i hlavní stůl. Pokrývkám se říkalo laňtuchy /z něm. Leintuch/. Mužské sváteční košile měly škrobené límce, náprsenky i manžety. Mělo to výhodu, že se nemusela prát celá košile. Škrob se dělal z velkých roztrouhaných brambor vyluhováním. V bohatých rodinách měli i poslamky z tenkého plátna- ty měli prostřeny na "štrozoku", to jest na slanníku. Slanníky byly ušité tak, aby po vycpání slamou se vešly do postele, též podhlavníky byly vycpávány slamou. Tyto byly ušity z nebíleného hrubého plátna.

Hospodyně musela mít ve výbavě 6 pytlů z hrubého plátna pro žitnou neb ječnou mouku, krupici a kroupy. Muži a hoši v takovýchto rodinách měli sváteční šaty štofové, všední štruksové, jen v horkých dnech plátěné. Takové vybavení měla na př. rodina v Hluboké u Trhové Kamenice jen nejbohatší rodina ve statku č. 6 koncem minulého století.

Chudší lidé používali tenké plátno jen na dětské košilky, mužské a ženské jenom od pasu nahoru. Od pasu dolů měly ženy košile z hrubého plátna, říkalo se tomu podolky a muži měli též z hrubého plátna obarveného na modro spodky, podvlékačky. Pokrývky na postele byly též z hrubého plátna, na obou delších stranách s třásněmi, někdy i krajkami. Spodní pokrývky na posteli byly též z hrubého plátna, opravdové poslamky, které přikrývaly v posteli slámu cepy mlácenou. I podhlavník byl z cepové slámy pěkně uvázaný. Sváteční šaty měli muži štruksové, které když již byly hodně obnošené a musely se zaplatovat, nosili je na všední den. V létě měli šaty jen z hrubého plátna. Ženy měly červené kanafasky, zdobené dokola pásem 5 cm ze sametu a sametové černé blůzy /jupky/, zdobené kraječky nebo knof-

líčky, v létě z tenkého plátna na bluzy.

Ještě chudší lidé- baráčníci, kteří neměli pole ani len a měli doma zařízení na spřádání lnu, vyprosili si za práci nějakou otýpku od sedláka, případně na panské nebylo daleko. Když je hajný při krádeži nechytil, sedlák dosvědčil, že je to len od něj a i kdyby hajný poznal, že je to panský, musel mlčet. Se zařízením si vypo- máhali. Z tenkého plátna měly košilky jen malé děti do 5 let a maminky a dívky jen vršky, jak se těm částem košil říkalo. Muži a chlapci byli obelčeni jen v hrubém plátnu. V hrubém plátně zbyl často v niti kousek pazdeří, který dokázal při práci dost rozškrá- bat tělo.

Hrubé plátno, než se z něho šilo, řádně se na truhle nebo stole válkem s deskou vyválelo. Plátno se koulením válku na válek navino- valo a deskou přitisknutou na válek se ⁿ mädlovalo. Tím se pazdeří z plátna nebo prádla vydrolilo. V bohatších rodinách, kde tuto prá- ci dělala děvečka a paní pochybovala, že na desku dost tlačí, po- řídili si na půdě zařízení zvané mandl, s tím byla hodně těžká práce a hodně rámusu.

----- Z kroniky p. Karla Pilného z Hluboké u Trhové Kamenice-